

Protocol Dyslexie

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Dyslexie

- 1.1 Wat is dyslexie?
- 1.2 Lezen en spellen met dyslexie
- 1.3 Vroegsignalering

2. Protocol ED - diagnostiek

- 2.1 Zorgcontinuüm
- 2.2 Co-morbiditeit - hoogbegaafdheid - dyslexie

3. Begeleiding

BIJLAGEN

- Dyslexiekaart
- Algemene tips voor in de klas
- Tips voor ouders
- Readspeaker

1. Dyslexie

1.1 Wat is dyslexie?

Dyslexie is een hardnekkige stoornis in het lezen en spellen.

Begrijpend lezen en het schrijven van begrijpelijke teksten hoeven niet aangetast te zijn, maar het verwerken van teksten verloopt traag vanwege het gebrek aan leestechniek op woordniveau. Het produceren van teksten gaat gepaard met veel spelfouten en de teksten vertonen vaak een gebrekkige zinsbouw. Deze basisvaardigheden vragen veel aandacht en energie omdat ze onvoldoende geautomatiseerd zijn (uit: Dit is dyslexie, 2016).

Vanaf 2009 is er een vergoedingsregeling voor kinderen met ernstige (enkelvoudige) dyslexie. Hiertoe wordt het protocol ED gehanteerd, waarover meer in dit protocol.

Voor leerlingen die buiten deze vergoedingsregeling vallen geldt de [definitie van de SDN](#). Onderzoek vindt buiten school plaats en wordt betaald door ouders. Ook volgens deze definitie gaat het om de 10% zwaksten op lezen en/of spelling:

Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.

Definitie Ernstige Dyslexie:

Ernstige dyslexie (ED) kan gezien worden als een behandelindicatie in Nederland in het kader van dyslexiezorg vanuit de Jeugdwet. Bij jeugdigen met ED is er sprake van een dusdanige lees-(en spelling)problematiek, dat de schoolcarrière en het latere functioneren in de maatschappij ernstig verstoord wordt en gespecialiseerde jeugdhulp geïndiceerd is. De jeugdwet voor dyslexiezorg geldt alleen voor jeugdigen op de basisschool in de leeftijd van 7 tot en met 13 jaar. De werkdefinitie en operationalisatie van Ernstige Dyslexie, zoals gehanteerd binnen de genoemde Jeugdwet, kan worden opgevat als een specificatie van de meer algemene definitie van dyslexie. Het Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 3.0 is de leidraad voor diagnostiek en behandeling van Ernstige Dyslexie in het kader van de Jeugdwet.

Deze leidraad gaat uit van de criteria van een 'specifieke leerstoornis' uit de DSM-5. Als deze criteria worden toegepast op het fenomeen dyslexie dan kan dyslexie als volgt worden gedefinieerd.

- A. moeite met het aanleren en gebruiken van lees- en/of spellingvaardigheden, zoals blijkt uit de persisterende aanwezigheid van minstens een van de volgende symptomen gedurende minstens zes maanden, ondanks interventies gericht op deze moeilijkheden;
 - a. onnauwkeurig of langzaam en moeizaam lezen van woorden (moeite met accurate of vloeiende woordherkenning, slecht decoderen);
 - b. moeite met spelling
- B. Deze vaardigheden zijn substantieel en meetbaar slechter ontwikkeld dan gezien de kalenderleeftijd verwacht mag worden en hebben een significant negatieve invloed op de schoolresultaten en werkprestaties.
- C. De leerproblemen beginnen tijdens de schooljaren maar worden soms pas manifest op het moment dat de betreffende schoolse vaardigheden zwaarder belast worden dan de betrokkene met zijn beperkte vermogens aankan.
- D. De leerproblemen kunnen niet beter verklaard worden door verstandelijke beperkingen, niet-gecorrigeerde visus- of gehoorstoornissen, andere psychische of neurologische stoornissen, psychosociale tegenslagen, gebrekkige beheersing van de taal waarin het onderwijs gegeven wordt, of inadequaat onderricht.

NB punt C: De leerproblemen beginnen tijdens de schooljaren, maar worden soms pas echt zichtbaar op het moment dat er meer schoolse vaardigheden van het kind worden gevraagd dan het aankan. Niet altijd is het zo dat al in groep 3/ groep 4 leesproblemen aanwezig zijn. Deze kunnen zich ook manifesteren als teksten complexer worden, of wanneer er sprake is van toetsen met tijdsdruk.

NB punt D: Bij een IQ < 70-75 kan er sprake zijn van zwakbegaafdheid, waardoor een diagnose dyslexie niet te stellen is. Bij twijfels rondom IQ overleg met je orthopedagoog of met een contactpersoon vanuit de dyslexie-instantie.

De ernst van de dyslexie kan uiteenlopen van lichte klachten tot ernstige klachten. De mate waarin de betrokkene deze kan compenseren of goed functioneert met de nodige aanpassingen bepaalt de mate van dyslexie. Bij ernstige dyslexie kunnen verschillende leerdomeinen beïnvloed worden.

1.2 Lezen en spellen met dyslexie

Bij het lezen hebben dyslecten moeite met het automatiseren wat al begint met de kleinste eenheid: de koppeling tussen klanken en tekens (Blomert, 2011). Vervolgens hebben ze moeite met het door en door leren en snel ophalen van kenniseenheden die de basis vormen van het herkennen van woorden en woorddelen. In toetsen is het volgende zichtbaar:

- woordenlijsten of losse woorden zijn voor dyslecten veel moeilijker om te lezen dan teksten die de mogelijkheid bieden om via begrip te herkennen wat er staat.
- het herkennen van woorden, ook als ze overbekend zijn, kost meer tijd dan bij een normale lezer het geval is. dit geldt ook voor letters en letterclusters.
- woorden die weinig voorkomen, onbekende woorden of pseudo-woorden zijn veel lastiger te herkennen

Spellen verloopt wat langzamer dan lezen, doordat het letter voor letter geschreven of getypt wordt. Er wordt ook in dit geval gebruik gemaakt van geleerde kenniseenheden, waarbij het voor dyslecten geldt dat zij hier meer moeite mee hebben, omdat deze minder sterk in het geheugen verankerd liggen. Dat geldt ook voor het aanleren en toepassen van spellingregels die een houvast bieden als spellen moeilijk uit het hoofd kan.

Leerlingen met spellingproblemen maken veel fouten in 'vrije schrijfsels' en ook cito toetsen vallen vaker uit. Vaak presteren deze leerlingen nog wel redelijk op de methodegebonden toetsen, omdat deze worden afgenomen nadat de (nieuwe) spellingwoorden veelvuldig zijn ingeoeft. Bij cito toetsen wordt weer teruggerepen naar eerdere spellingcategorieën.

(uit: Dit is dyslexie, 2016)

Dyslexie kan zich op verschillende manieren uiten. In het boek van van der Leij (2016) staan voorbeelden uitgewerkt. De meest voorkomende zijn:

technisch lezen	stillezen verloopt traag hardop voorlezen gaat hortend en stotend er is minder aandacht voor de betekenis, intonatie en zinsmelodie. lezen van ondertitels geeft problemen
spellen	veel spelfouten van verschillende aard: fonetische schrijfwijze, regelfouten, woordbeeldfouten (eij/ij, f/v).
begrijpend lezen	Het lezen van een tekst gaat woord voor woord. Even terugspringen naar de titel of belangrijke zinsdelen is veel moeilijker. Het lezen van teksten kost veel meer tijd en moeite. De kans op foute interpretaties neemt hierdoor toe.
strategisch schrijven	Dyslecten overzien eenheden en structuur in een tekst minder goed en ze hebben meer moeite met zinsbouw, vervoegingen en grammatica.
visualiseren van de klankvorm	Er is normaal gesproken een automatische koppeling tussen schrijfwijze en klank. Je ziet voor je hoe een bepaald wordt geschreven moet worden. Bij een dyslect verloopt zo'n koppeling niet automatisch. Twee dingen tegelijk doen (luisteren naar de uitleg en aantekeningen maken) is lastiger.
taalvaardigheid	Doordat dyslecten minder lezen en spellen (het is immers moeilijk), doen ze minder ervaring met taal op. Gevolg kan zijn : spreken in kortere zinnen, een geringere woordenschat en problemen met de woordvinding
aandacht en concentratie	Schriftelijk werk kost meer tijd en moeite, waardoor de aandacht kan verslappen en een dyslect sneller afgeleid is. Huiswerk kost meer tijd en toetsen moeten langere tijd van te voren worden gepland.
sociaal-emotionele problemen	Het zelfvertrouwen kan onder druk komen te staan door de extra inspanningen en voortdurende tegenslag. Er is een relatief grote kans op demotivatie en frustratie.

1.3 Vroegsignalering

Kinderen uit groep 2 die een zwak klankbewustzijn hebben (moeite met klanken verwerken, bijv. auditieve synthese) én daarnaast weinig letters kennen, hebben een verhoogde kans op het ontwikkelen van dyslexie.

Een risicoscreening in groep 2 is dus belangrijk. Er bestaan meerdere lijsten. Een bekende en veelgebruikte lijst is de signaleringslijst voor kleuters 2.0 (expertisecentrum Nederlands).

In de signaleringslijst voor Kleuters worden als belangrijkste risicofactoren die kunnen leiden tot problemen met leren lezen genoemd:

- een vertraagde spraak- en of taalontwikkeling
 - kinderen met een TOS kunnen ook problemen hebben/krijgen met lezen en spellen.
Kans wordt geschat op 50%.
- het voorkomen van lees- en spellingproblemen in de familie
- opgroeien in een beperkt geletterde thuisomgeving
- onvoldoende beheersing van het Nederlands

De resultaten ervan zullen goed geborgd moeten worden in het leerlingvolgsysteem en worden overgedragen aan de leerkracht van groep 3.

Automatiseringsproblemen

Een bekend verschijnsel bij kleuters dat een signaal kan zijn voor dyslexie, is moeite hebben met het onthouden van willekeurige reeksen. Met willekeurige reeksen wordt bedoeld: kleurnamen, namen van kinderen in de klas, namen van de dagen van de week, namen van cijfers en ook namen van letters. Sommige kleuters vinden het moeilijk deze reeksen te onthouden. Dat kan duiden op een automatiseringsprobleem. Uit onderzoek is gebleken dat veel kinderen met dyslexie in de kleutertijd moeite hadden met het automatiseren van willekeurige reeksen.

Rol van de ouders

De ouders spelen een belangrijke rol. Al bij het intakegesprek kun je informatie inwinnen met vragen als: Is er sprake van een vertraagde taalontwikkeling bij het kind? Is er sprake van onvoldoende beheersing van het Nederlands? Is er sprake van gehoorproblemen? Is er sprake van vastgestelde dyslexie bij familieleden?

Wanneer één van de ouders dyslexie heeft, is de kans 30% dat het kind ook dyslexie heeft. Een genetisch risico is dus een belangrijk signaal voor de aanwezigheid van dyslexie.

Het kan ook zijn dat het bij ouders niet aanwezig is, maar elders in de familie wel. Het principe van overerving is complex.

Om deze redenen is het belangrijk om bij alle gezinnen op te vragen of er sprake is van dyslexie bij vader/moeder, dan wel broers/zussen, neefjes/nichtjes.

Vragen die je ouders kunt voorleggen middels een eenvoudige vragenlijst zijn:

- Bent u naar uw eigen idee een snelle, gemiddelde of een langzame lezer
- Bent u naar uw idee goed, gemiddeld of zwak in spelling?
- Heeft u moeite met het volgen van ondertiteling op tv?
- Heeft u een familielid met dyslexie of leesproblemen?

Zo vroeg mogelijk beginnen!

Door Ferrer e.a. 2015 is aangetoond dat leerlingen die met een kleine letterkennis en een gering klankbewustzijn beginnen aan de formele instructie in lezen en spellen, direct op een achterstand staan, die de meeste niet meer inhalen. Uit het feit dat ze het niet in de voor- en vroegschoolse periode hebben opgepikt valt op te maken dat de leerlingen al vroegtijdig extra oefening nodig hebben. Aanbevolen wordt om ON 3 reeds in groep 2 aan te bieden met een interventieprogramma gericht op het aanleren van de letters en klanken en het lezen van woordjes. De voorschotbenadering (Smits, 2000) is bij velen bekend. Daarnaast kan worden gewerkt met Letters in Beweging (Bereslim) en (evt. aansluitend) Bouw!. Beiden zijn producten van Lexima en volgen elkaar op.

Uit een onderzoek naar Bouw! is gebleken dat het effectiever is om te beginnen halverwege groep 2 dan in oktober groep 3 (proefschriften van Regtvoort, A., Zijlstra, H., & van der Leij, A. (2013).

2. Protocol ED

Er bestaan twee documenten, opgesteld door het NKD en het expertisecentrum Nederlands:

- een [leidraad](#) waarbij het proces beschreven wordt dat doorlopen moet worden bij vermoeden van ernstige dyslexie
- een [inhoudelijke concretisering](#) hiervan: *Handreiking voor de invulling van ON 2 en 3 bij een vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie*

In het hiernavolgende hoofdstuk worden de belangrijkste elementen uit bovenstaande documenten beschreven.

Vaststellen hardnekkigheid - verantwoordelijkheid van de school

De school heeft een belangrijke taak om lees- en spellingproblemen vroegtijdig te signaleren en aan te pakken. De dyslexie-aanbieder zal middels onderzoek de achterstand vaststellen. Met de informatie van school kan een indruk verkregen worden van de hardnekkigheid van de problematiek. Om tot een goede diagnose te kunnen komen is het erg belangrijk dat de school het leerlingdossier en de organisatie rondom ON 1/2/3 goed op orde heeft.

Hoofdmetingen

Bij toelating tot de zorgregeling dyslexie wordt gebruik gemaakt van hoofdmetingen (DMT/ Cito Spelling van jan/feb en mei/juni).

NB. Leerlingen die behoren bij de 10% zwakste presteerders op technisch lezen (V- / E niveau), kunnen in aanmerking komen voor de zorgregeling. Een V score geeft aan dat de leerling behoort tot de 20% zwakste presteerders. Kijk dus goed of het een V- / E score betreft.

Vanaf 1 januari 2022 is de regeling alleen voor leerlingen die zeer zwak scoren op technisch lezen (en dus niet indien ze alleen zeer zwak scoren op spelling).

Tussenmetingen

Tussenmetingen kunnen door scholen worden gebruikt om de vinger aan de pols te houden: profiteert de leerling van de aangeboden intensivering? Binnen Symbio hebben we afgesproken dat leerlingen met een IV/V score de tussenmetingen standaard moeten worden afgenomen. Zie toetskalender handboek data.

Tussenmeting bij erfelijke aanleg van dyslexie

In de leidraad staat het volgende beschreven: “Het is verstandig om als school contact op te nemen met een zorgverlener over de ontwikkeling van een leerling of als er een uitzondering nodig is bijvoorbeeld voor leerlingen met een erfelijke aanleg voor dyslexie en al zeer vroeg optredende signalen van hardnekkige leesproblemen.

Zorgcontinuüm

In het leerlingdossier waarmee een leerling toegelaten kan worden tot de dyslexiezorg moet duidelijk aantoonbaar zijn dat de volgende toetsmomenten zijn afgenomen en extra, intensieve hulp is inzet. Het zorgcontinuüm ziet er als volgt uit en beslaat één (school)jaar.

Hoofdmeting 1 - interventieperiode A - hoofdmeting 2 - interventieperiode B - hoofdmeting 3

ON = Ondersteuningsniveau

hoofdmeting 1 - DMT afname (midden/eind toets)	ON 1 en 2 > alle leerlingen behorend tot de zwakste 20-25%
tussenmeting na 10-12 weken	
hoofdmeting 2 - DMT afname	Bij E/ V- scores wordt de zorg geïntensiveerd naar ON 3: ON 1 en 2 > lIn behorend tot de zwakste 20-25% (IV-V scores) ON 1, 2 en 3 > lIn behorend tot de zwakste 10% (V-/ E scores).
tussenmeting na 10-12 weken	
hoofdmeting 3 - DMT- afname	Bepaald wordt welke begeleiding een leerling vervolgens nodig heeft op school en of een leerling voor doorverwijzing naar de zorg in aanmerking komt.
Een leerling komt voor doorverwijzing naar de zorg in aanmerking als: 1. De scores op de 3 hoofdmetingen waren: - Woordlezen: V- of E-scores 2. Begeleiding op alle ONs voldeed aan kenmerken van effectief handelen	Ook tijdens en na de behandeling in de zorg krijgen leerlingen extra begeleiding.

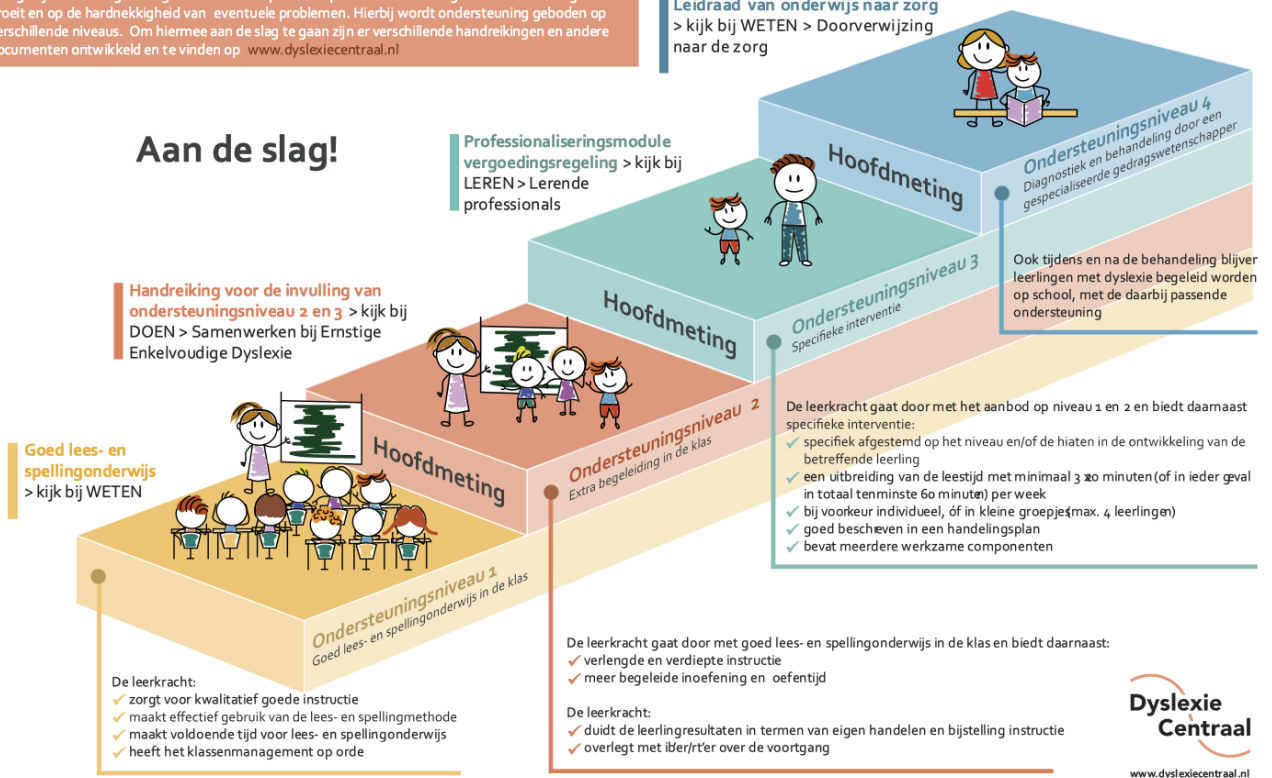
Toelichting ondersteuningsniveaus

In onderstaande afbeelding is af te lezen wat op welk niveau ingezet wordt. Daaronder volgt een toelichting.

Ondersteuning bij lezen en spellen op school

Bij leerlingen met lees- en spellingproblemen is intensieve en passende begeleiding in het onderwijs nodig. Tijdens de begeleiding komt er zicht op het tempo waarin de vaardigheid van de leerling groeit en op de hardnekkigheid van eventuele problemen. Hierbij wordt ondersteuning geboden op verschillende niveaus. Om hiermee aan de slag te gaan zijn er verschillende handreikingen en andere documenten ontwikkeld en te vinden op www.dyslexiecentraal.nl

Leidraad van onderwijs naar zorg
> kijk bij WETEN > Doorverwijzing naar de zorg

Er zijn drie ONs binnen een school:

ON 1

Dit betreft het bieden van goed onderwijs in klassenverband.

ON 2

ON 2 is een intensivering van ON 1: verlengde en verdiepte instructie, herhaling in kleinere stappen, extra feedback, gelegenheid tot extra verwerking en specifiekere van inhoud. Het doel van ON 2 is dan ook dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, kan behouden. De effectiviteit van de ondersteuning van de leerkracht en de bestede leertijd bepalen het succes van ON 2. Tijd is hierbij een zeer bepalende factor. De tijd die de leerling extra krijgt doet ertoe. Binnen ON 2 staat de leertijd ten dienste van het doel (er is geen normatief criterium aan de hoeveelheid tijd gekoppeld). De begeleiding wordt voortgezet tot de leerling (weer) aansluiting bij de groep heeft.

ON 3

Wanneer ON 1 en 2 niet hebben geleid tot duidelijke vaardigheidsgroei en de leerling nog steeds V- en E scores behaalt dan start de zoektocht naar een juiste aanpak voor die ene leerling. In de organisatie ervan, kun je (beredeneerd) kiezen voor een individuele of groepsgewijze aanpak (*maximaal 4 leerlingen*). De hulp dient wekelijks een uur te worden geboden (bijv. 3 x 20 minuten) en na 10-12 weken worden geëvalueerd. Daarna wordt de hulp (in aangepaste vorm) voortgezet. De leerling mag worden begeleid door de volgende personen:

- leesspecialist
- remedial teacher
- intern begeleider
- leerkracht (in samenspraak met één van bovenstaande collega's)
- onderwijsassistent (mits de inhoud en wijze van aanbieden van de begeleiding nauwkeurig beschreven is en de uitvoering wordt gevolgd door één van bovenstaande collega's)

In de [handreiking](#) staan een aantal lees- en spellingmethodieken vermeld die ingezet kunnen worden voor ON 3.

De begeleiding mag **niet** worden gegeven door een leesouder, een oudere leerling of leesmaatje. Voor Bouw! geldt dat op grond van onderzoek is aangetoond dat het wel mogelijk is dat ouders en oudere leerlingen worden ingezet als tutor, mits de leesspecialist samen met de leerkracht de ontwikkeling goed volgt. De leesspecialist of leerkracht neemt de tussentijdse toetsen af en blijft verantwoordelijk voor de inrichting van de begeleiding.

Interventieperioden

Op z'n vroegst kan een leerling aangemeld worden in midden groep 4 (of na doublure groep 3, in midden groep 3, dl is 15). Het continuüm ziet er dan als volgt uit:

hoofdmeting 1 in midden groep 3 > interventieperiode A van jan.- juni groep 3 (ON 1/2)

hoofdmeting 2 in eind groep 3 > interventieperiode B van september tot jan. (ON 1/2/3)

hoofdmeting 3 in midden groep 4

Enkele specifieke doelgroepen zijn:

1. Leerlingen met een doublure (2017): zie [Richtlijn omgaan met doublures bij de screening voor toegang tot vergoede dyslexiezorg.](#)

Een vaardigheidsscore op basis van de afname van de ene toets mag bij doublure worden beoordeeld tegen de normtabel van een toetsmoment een jaar later. Dat mag, omdat alle LVS-spellingtoetsen dezelfde onderliggende spellingvaardigheid meten.

Bij een doublure in groep 3, is het van belang om de DMT-scores te blijven vergelijken met de werkelijke didactische leeftijd. De toets M3 (doublurejaar) is dan eigenlijk de toets M4. *Let er op dat*

je bij M3 én E3 (doublurejaar) DMT kaart 1, 2 én 3 afneemt, ook al is deze kaart te moeilijk. Dit doe je dan voor een eventuele aanmelding bij de dyslexiezorg.

2. Hoogbegaafde leerlingen: zie [Richtlijn lees- en spellingproblemen in combinatie met hoogbegaafdheid](#).

In 2018 is een richtlijn opgesteld als addendum bij de brochure van Stichting Dyslexie Nederland. De belangrijkste conclusie is dat de voorwaarde voor aanmelding blijft dat een leerling moet behoren tot de 10% zwakste presteerders op het gebied van lezen en/of spellen. De gedachte dat hoogbegaafde kinderen in staat zouden zijn om hun onderliggende tekorten direct te compenseren met hun sterktes, waardoor hun lees- en/of spellingproblemen onderschat zouden worden, wordt niet door onderzoek ondersteund.

Klik [hier](#) meer wetenschappelijk onderbouwde informatie hierover.

Dyslexie en co-morbiditeit

Dyslexie kan gecombineerd voorkomen met andere ontwikkelingsproblemen zoals AD(H)D, ASS of angststoornissen. Uit recent onderzoek blijkt dat het wel mogelijk is dat een gespecialiseerde dyslexiebehandeling bij kinderen bij wie naast dyslexie ook sprake is van een andere gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis, effectief kan zijn voor het verminderen van de leesproblematiek. Er wordt gekeken naar de uitvoerbaarheid van de behandeling. Het is aan de zorgverlener om op basis van de diagnostiek te bepalen of de dyslexiebehandeling bij een kind uitvoerbaar is of dat een andere zorgroute de voorkeur heeft.

Voor meer informatie zie p.25 van het [protocol ED](#).

3. Begeleiding

In de loop der tijd zijn er diverse materialen en programma's ontwikkeld en op de markt gekomen om leerlingen met leesproblemen en dyslexie op school te begeleiden bij de ontwikkeling van hun lees- en spellingniveau. De computer kan daarbij een grote rol spelen.

Goed begrip

Voor leerlingen met dyslexie is het daarnaast ook belangrijk dat zij een goed begrip van hun leerprobleem hebben (Ryan, 2004). Dit kan het verschil maken tussen falen of succes hebben op school. Het stellen van een diagnose kan een eerste stap zijn op weg naar het probleembesef.

De diagnose wordt overwegend gericht op de cognitieve kant van dyslexie, omdat het niet goed kunnen lezen en spellen binnen het onderwijs het meest opvalt. Voor leerlingen is het vaak een opluchting dat dit komt door dyslexie, maar vergeten wordt dat het probleem veel breder is en ook op andere fronten voor problemen kan zorgen. Gedacht kan hierbij worden aan: articulatie- en woordvindingsproblemen; het onthouden van instructies en opdrachten; het verstaan van anderen; snel vermoeid zijn. Deze gevolgen van het fonologisch tekort van kinderen met dyslexie kunnen faalangst veroorzaken of in ieder geval een onzeker gevoel geven, omdat ze vaak niet worden toegeschreven aan dyslexie.

Omdat kinderen met dyslexie een risico lopen op een laag zelfbeeld is het goed om het welbevinden goed te monitoren en mogelijkheden om hierover in gesprek te gaan kenbaar te maken en te bespreken. Als team kun je ervoor kiezen om hiervoor ook de dyslexiekaart te gebruiken.

Het houden van een spreekbeurt over dyslexie is een mogelijkheid om aan de klas uit te leggen wat dyslexie is en wat dat voor de leerling betekent.

Via verschillende websites is het mogelijk om materiaal voor spreekbeurten te verzamelen.

Bij de volgende website vindt je leuke boekentips, passend bij het geslacht, de leeftijd en interesse: <https://leesbevorderingindeklas.nl/tijlijsten/>

Lettertype dyslexie

Meerdere onderzoeken gaven geen aanwijzingen dat het lettertype 'Dyslexie' helpend is voor leerlingen met leesproblemen.

De afstand tussen letters helpt bij sommige mensen met dyslexie wel om beter of sneller te lezen, hoewel dat natuurlijk niet altijd het geval is. Bij elk lettertype kan je de afstand tussen de letters aanpassen.

Het meest helpend is het maken van veel leeskilometers, in aangename omstandigheden, zoals het lezen van boeken die in de interessesfeer van de leerling ligt. Als het lettertype 'Dyslexie' onderdeel uitmaakt van die plezierige omstandigheden voor die leerling dan is er vooralsnog niets op tegen (afgezien van de aanschafkosten wellicht) om het te gebruiken.

Het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie pleit voor het gebruiken van een niet-cursief lettertype zonder versieringen, van lettergroottes van 12 of 14 en van voldoende afstanden tussen letters, woorden en tekstregels.

Compenserende en dispenserende maatregelen bij dyslexie

De omgeving speelt een bepalende rol in de zoektocht naar geschikte maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. De school, de klas, de leerkracht en de ouders zorgen ervoor dat een welbepaalde aanpak voor een leerling goed werkt. De afstemming en wisselwerking tussen contextfactoren zijn bepalend voor de keuze van de geschikte maatregelen. Door bewust te experimenteren met maatregelen en de effecten ervan in kaart te brengen, ontdek je welke maatregelen goed werken voor een leerling in een bepaalde situatie.

Op de dyslexiekaart (zie de bijlage voor een voorbeeld) staan mogelijke maatregelen genoemd. In de bijlage zijn ook enkele algemene tips opgenomen (wij-leren.nl) voor in de klas en tips voor ouders.

Dyslexiekaart

Een dyslexiekaart is een document (bijv. geprint op stevig karton en gelamineerd) met daarop de belangrijkste afspraken die gelden voor de betreffende leerling. Deze kun je bewaren in je klassenmap en/of een leerlingmap. Een dyslexiekaart wordt samen met leerkracht, ouders en intern begeleider opgesteld.

Waar de leerling extra hulp krijgt van de leerkracht of onderwijsassistent is de hulp remediërend. Waar de leerling wel de hele taak uitvoert, maar met behulp van hulpmiddelen of extra tijd is de maatregel compenserend. Waar de leerling minder hoeft te doen dan de anderen of minder streng genormeerd wordt is het dispenserend. De uitwerking van deze maatregelen staan in de dyslexiekaart (bijlage).

Voor informatie/richtlijnen omtrent het toetsen van dyslectische leerlingen, verwijzen wij jullie naar het handboek data (IB drive).

Voordeel van een dyslexiekaart is dat de leerling zich bewust is van de maatregelen om hem/haar het leren te vergemakkelijken. Je hebt een middel in handen om met de leerling in gesprek te gaan over zijn/haar dyslexie. Bij een nieuwe leerkracht (of invaller) is direct duidelijk welke aanpassingen gelden voor de betreffende leerling. Het biedt rust, continuïteit en duidelijkheid.

Aan de hand van de kaart kun je samen met de leerling (en ouders) evalueren hoe de aanpassingen werken. Niet elke dyslectische leerling heeft behoefte aan een aparte toetsplek, of een vergroot lettertype. Leerlingen en hun onderwijsbehoeften evolueren. Dat impliceert dat de dyslexiekaart op geregelde tijdstippen geëvalueerd moeten worden. Maatregelen die goed werken, blijven behouden; andere worden aangepast.

Literatuurlijst

Dit is dyslexie, 201

Smits, A.E.H. (2002). Signalering ontwikkeling beginnende geletterdheid. Zwolle: Windesheim O.S.O.

Regtvoort, A., Zijlstra, H., & van der Leij, A. (2013). The Effectiveness of A Two-Year Supplementary Tutor-Assisted Computerized Intervention on The Reading Development of Beginning Readers at Risk for Reading Difficulties: A Randomized Controlled Trial. *Dyslexia*,

websites:

<https://expertisecentrumnederlands.nl/downloads>

<https://wij-leren.nl/begeleiding-dyslexie.php>

Bijlagen

DYSLEXIEKAART

Naam leerling:

Geboortedatum:

Is wel/niet in het bezit van een dyslexieverklaring en komt in aanmerking voor:

Remediëren

- Extra ondersteuning binnen de groep op gebied van lezen / spelling (ON 2)
- RT buiten de groep op gebied van lezen / spelling (ON 3)

Compenseren (aankruisen wat van toepassing is)

- Ondersteuning door leerkracht bij het verwerken van teksten en opdrachten (voorlezen).
- Leesmaatje
- De mogelijkheid om schriftelijke taalactiviteiten te verwerken m.b.v. de computer
- Het naar huis meenemen van (kopieën van) boeken voor de voorbereiding van grote leesteksten van de zaakvakken
- Leestekst van begrijpend lezen voorafgaand aan de les thuis/ op school lezen
- Cito Begrijpend lezen een dag van voorafgaand aan de toets alvast zelf lezen
- Cito Begrijpend lezen in delen afnemen
- Cito Begrijpend lezen afnemen op het technisch leesniveau van de leerling
- Digitale afname Cito-toetsen (behalve begrijpend lezen) van
- Toetsen in een rustige ruimte
- Inzet Read Speaker bij
- Opgaven in een vergroot lettertype (printen op A4/ A3?)
- Aanpassen van Lay-out: duidelijk lettertype en ruime regelafstanden bij
- Het gebruik van spellinghulpjes ter ondersteuning van de spelling (niet bij dictees en CITO-toetsen)
- Inzet van koptelefoon bij
- Engels mondeling (her)toetsen als schrijven nog te moeilijk blijkt
- _____ (specifiek voor deze leerling)

Dispenseren (dit geldt alleen voor leerlingen met een dyslexieverklaring)

- Geen onverwachte voorleesbeurten
- Bij toetsen waar niet specifiek spelling getoetst wordt, tellen spelfouten niet mee.
- Spelfouten bij Engels wel aangeven, maar niet meetellen in de beoordeling.
- Bij een zinnendictee alleen de geoefende woorden meenemen in de normering ('invuldictee')
- Aangepaste normering (bijv. 60% goed is 6)
- Extra tijd bij schriftelijke toetsen (methode gebonden en LVS)

Vermindering van het aantal vragen bij verwerking van de leerstof

Sociaal-emotioneel (een goed probleembesef is belangrijk in het ontwikkelen van een positief zelfbeeld)

een filmpje met de klas kijken over dyslexie

een spreekbeurt geven

een werkstuk maken

zijn er voldoende boeken in de klas die aansluiten bij de beleving en het leesniveau?

favoriete leesboeken/ serie:

Datum:

Leerling:

Ouder(s) / verzorger(s):

Leerkracht:

Dyslexie afsprakenkaart (leerling)

Van :
Groep :
Datum :

Ik ben dyslectisch. Met de juf/meester heb ik afspraken gemaakt over waar ik behoefte aan heb. De rondjes die ik heb aangekruist, gelden voor mij:

Ik wil graag....

- een vergrote versie van de toetsen
- meer tijd om mijn toetsen te maken
- mijn toetsen op een geel papier
- een toets in een rustige ruimte maken
- een koptelefoon gebruiken in de klas
- geen onverwachte leesbeurt in de groep krijgen
- een leesmaatje
- de volgende CITO toetsen digitaal maken: 0 Rekenen 0 Studievaardigheden 0 Spelling
- de teksten van CITO begrijpend lezen een dag van te voren al een keer lezen
- gebruik maken van een tafelkaart
- gebruik maken van een rekenmachine bij sommen die niet met hoofdrekenen te maken hebben (vanaf groep 7)
- een spelling regelkaart gebruiken bij alle toetsen
- gebruik maken van Readspeaker. Ik spreek met de leerkracht af voor welke vakken ik hiervan gebruik maak: 0 Taal 0 0
- een spreekbeurt geven of een werkstuk maken over dyslexie

Handtekening leerling _____

Handtekening leerkracht _____

Algemene tips voor in de klas

Uit: <https://wij-leren.nl/dyslexie-tips.php>

Hoe help je het kind met dyslexie in de dagelijkse praktijk.

- Verleng de leertijd voor het kind. Reken op 20 minuten extra per dag, liefst elke dag, maar minimaal 3 keer in de week.
- Houd het kind zo lang mogelijk bij de groep. Ga niet over op een apart programma. Deze kinderen hebben vooral méér tijd nodig.
- Activeer het leergedrag. Motiveer het kind om de aandacht op de taak te richten.
- Verkort taken voor het kind; het heeft immers veel meer moeite met de stof dan anderen?
- Laat het kind niet teveel (over)schrijven, dit kost teveel tijd en inspanning, die beter voor het eigenlijke leerproces gebruikt kan worden.
- Zorg voor veel succeservaringen.
- Als het kind een verhaal moet schrijven, stimuleer het dan om korte zinnen te maken.
- Ga genuanceerd om met fouten.
- Zet de leerstof op een mp3 speler of op de computer. Horen en meelezen, helpt goed.
- Laat het kind niet het eigen taalwerk nakijken, het herkent immers de fouten niet. als het kind toch nakijkt, omdat het zo minder opvalt, val dan niet over de fouten die nog in het werk zitten.
- Geef veel positieve feedback; dyslectisch zijn knaagt al genoeg aan je zelfvertrouwen.
- Gebruik veel visuele ondersteuning.
- Maak gebruik van auditieve en sensomotorische kanalen.
- Herhaal veel.
- Laat het kind een opdracht 2 keer lezen en daarna navertellen.
- Laat het kind niet hardop voorlezen in de klas, tenzij het dat zelf graag wil.
- Gebruik liever geen multiple choicevragen, vooral niet als de antwoorden bijna identiek lijken.
- Overhoor mondeling, het kind kan zich dan op de leerstof concentreren i.p.v. op de spelling en het lezen.
- Geef extra tijd.
- Laat de spelling niet meetellen bij andere vakken.
- Oefen alleen de woorden die in het dictee terugkomen.
- Geef het kind de spellingsregels op een kaartje, zodat het kan kijken. Automatiseren van de regels lukt immers vaak niet.
- Pas de lay-out van teksten aan. Soms helpt vergroten, geel papier, enz. Overleg dit met het kind.
- Laat werkstukken en/of ander werk op de computer maken.
- Zorg bij wereldoriëntatie voor ingesproken boeken.
- Zorg voor “makkelijk lezen”-boeken uit de bibliotheek.
- Zet ICT in (webbrowsers die voorgelezen worden, softwareprogramma's, overhoorprogramma's zoals WRTS, enz.).
- Gebruik gesproken CITO toetsen.
- Investeer in goede contacten met de ouders. Schakel de ouders in om thuis te lezen met het kind.

Tips voor de leerkracht

- Geef extra tijd bij klassikaal werk en zet de leerling eventueel in een apart kamertje.
- Houd er rekening mee dat het kind langzaam reageert op klassikaal gestelde vragen.
- Maak het bord niet te snel schoon, maar controleer of de leerling de aantekeningen heeft opgeschreven.
- Laat de aantekeningen kopiëren voor deze leerling.
- Dyslectische leerlingen zijn vaak gevoelig voor storingen en rommeligheid. Daarom is het goed om hen vooraan in de klas te zetten, zodat ze weinig afleiding hebben.
- Dyslectische leerlingen hebben vaak moeite met meerkeuzevragen. Probeer dit zoveel mogelijk te vermijden.
- Geef korte, duidelijke opdrachten en houd de hoofdlijn van de les vast.
- Voorkom zoveel mogelijk nieuwe negatieve ervaringen.

Tips voor ouders

Hoe kan ik mijn kind thuis begeleiden met lezen en spellen?

U kunt thuis samen boekjes lezen en taal- en rijmspelletjes doen. Uw kind ontdekt zo de relatie tussen geschreven en gesproken taal, ontwikkelt zijn woordenschat en krijgt plezier in boeken 'lezen'. Veel taalvaardigheden kunt u spelenderwijs extra stimuleren, ook op de computer. Gaat uw kind (leren) lezen en verloopt dit moeizaam, dan zou dit tegenzin tegen lezen kunnen oproepen.

Om dit te voorkomen, is het belangrijk dat u uw kind extra motiveert:

- oefen op een leuke, speelse manier met letters en klanken. Benut zo veel mogelijk vanzelfsprekende dagelijkse momenten: "Wil jij vast even de boodschappen opschrijven?"
- overleg met de leerkracht over extra oefeningen. De meeste leesmethodes hebben een website waarop informatie te vinden is. Zorg dat uw kind weet waarom het extra oefent;
- lees samen boeken of lees voor. Als uw kind niet zelf wil lezen, blijf dit dan tot en met groep 8 (of zelfs langer) doen, het liefst dagelijks. We werken met 'tutorlezen', waarbij kinderen samen met een ander (ouder, medeleerling, leerkracht) lezen volgens een vastgestelde manier (Ralfi-lezen). Dit kunt u thuis op dezelfde manier doen.
- Zorg voor kinderboeken die aansluiten bij de leeftijd en interesses van uw kind. Laat het ervaren dat boeken lezen leuk kan zijn. Er is een groot aanbod in luisterboeken. Ook hebben steeds meer bibliotheken (en scholen) een makkelijk lezen plein ingericht. Kijk op www.makkelijklezenplein.nl of dit ook bij u in de buurt is. Op de site <https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/ouders/kind-basisschool> vindt u de volgende aanwijzingen:
- Uw kind bepaalt wat het wil lezen. Het niveau van de tekst of wat voor soort tekst het is, maakt niet uit. Het is vooral belangrijk dat teksten en boeken aansluiten bij de interesses van uw kind. Lezen moet motiveren en niet 'lezen om te lezen'
- Lees op vaste momenten. Maak lezen gezellig, zodat uw kind zich op het gemak voelt.
- Het beter is om iedere dag 10 minuten samen te lezen, dan twee keer per week een half uur.
- Het leesplezier staat voorop, laat het presteren los. Geef complimenten wanneer het lezen goed gaat en leg niet de nadruk op fouten. Als er continu wordt verbeterd, komt de leesmotivatie in het geding en dat werkt averechts. Geef uw kind bovendien de tijd om zijn fout zelf te ontdekken.
- Ga met uw kind in gesprek over het boek door te vragen naar persoonlijke ervaringen op basis van verhalen in het boek. Probeer kennisvragen te vermijden.
- Wissel leesvormen af. Het toepassen van verschillende leesvormen komt de leesmotivatie ten goede. U kunt ook speciale boeken gebruiken die het samen lezen leuker maken.

Speciale boeken: boeken over kinderen met dyslexie

• *Ik ben niet bom* van Marion van de Coolwijk

En de website: www.makkelijklezenplein.nl

Via deze [link](#) kom je uit op nog meer informatie. Op de website van wij-leren.nl staan ook mooie adviezen omtrent het stimuleren van de lees- en taalontwikkeling thuis.

Readspeaker

01 Begripsbepaling wat is Readspeaker?

Readspeaker is een onderdeel van TextAid, een online tool die ondersteunt bij het lezen en maken van teksten. ReadSpeaker TextAid maakt gebruik van tekst-naar-spraak. Met ReadSpeaker TextAid beschikt je over zowel een geschreven als gesproken versie van de documenten. Er is een meeleescursor aanwezig waardoor TextAid zowel auditief als visueel kan ondersteunen. Het programma TextAid, waar Readspeaker een onderdeel van is beschikt over een eigen Cloud opslag. Iedere gebruiker met een account kan zijn of haar eigen documenten uploaden en voor laten lezen. Ook vanuit Google Drive. Opslaan kan eveneens in een eigen Google Drive account. Het is mogelijk om direct Word, TekstPDF, Epub, Excel en Google bestanden voor te laten lezen. TextAid helpt bij het maken van een tekst. Het programma spreekt letters, woorden of zinnen direct uit tijdens het typen. Er is een spellingcontrole aanwezig. Daarnaast is er een krachtige woordvoorspeller. Door het laten voorlezen van de eigen gemaakte tekst kan gecontroleerd worden of de zinsbouw en/of de tekst goed overkomt. Een tekst kan worden opgeslagen als MP3 bestand. Het is mogelijk om teksten te verzamelen van internet en deze rechtstreeks in TextAid te plakken. Vanuit de tekstverwerker is het mogelijk om teksten direct te vertalen (powered by Google translate). Het is mogelijk om een samenvatting te maken van een tekst met behulp van markeerstiften. Kortom Readspeaker is een onderdeel van Textaid een compleet pakket aan mogelijkheden.

02 Voor wie is Readspeaker bedoeld

Binnen de Dr.Schaepmanstichting mogen alleen kinderen met een officiële dyslexieverklaring gebruik maken van het programma Textaid. De interne Begeleider van de school bepaalt welke kinderen gebruik mogen maken van Textaid. Bij het voorlezen van Begrijpend lezen teksten van Cito zal uitgegaan moeten worden van de richtlijnen van CITO, Masterplan Dyslexie en Stichting Dyslexie Nederland

03 Hoe verloopt de aanmelding voor het programma

In de Interne Begeleider meldt de leerling aan via support@symbiohengelo.nl. Belangrijk zijn de juiste gegevens als naam, welke groep en/of wachtwoord Google account voor de juiste instellingen.

04 Wat is de rol van de interne begeleider of Readspeaker coach en wat zijn de taken

- Hij of zij volgt een cursus (evt. via de Symbio Academie)
- Geeft instructie aan de leerling die met Readspeaker gaat werken. Legt het programma uit en werking ervan
- Zorgt voor de juiste koppeling van de te gebruiken teksten/bestanden.
- Voor elke school is een discussiegroep gemaakt met de naamgeving:
readspeaker(groep)@domeinnaam school.nl

- De readspeakercoach plaatst in deze groep de juiste leerlingen zodat zij toegang krijgen tot de juiste leerstof.
- Stelt ouders op de hoogte van het gebruik van het programma
- Zorgt voor aanlevering van de juiste gegevens voor de ICT.
- Controleert het juiste gebruik door de leerling en ondersteunt daar waar nodig

05 Wat is de rol van de leerkracht en wat zijn de taken

- Leerkrachten waarbij (een) dyslectische leerling(en) in de klas gebruik maakt van Readspeaker volgt via de Symbio Academie een cursus in het gebruik van Textaid.
- Leerkrachten controleren het gebruik van Textaid en bieden, indien nodig, hulp ter plekke.
- Leerkrachten communiceren met ouders over het gebruik van Textaid en voorzien ouders desgewenst van informatie over het gebruik in de klas. (tijdens rapportavond)

06 Wat is de rol van de bovenschoolse ICT-Coördinatoren en wat zijn de taken

- De Bovenschoolse ICT-Coördinatoren zorgen na aanmelding van een leerling, dat het programma op de juiste wijze ingeregeld wordt.
- Zij zorgen voor de koppeling van het te gebruiken ChromeBook in het domein met Readspeaker.
- Zij zorgen voor het maken van een Readspeaker account. Zij onderhouden contact met Readspeaker en eventuele updates delen zij met de scholen.
- Zij geven cursussen aan IB-Coördinatoren/Readspeaker coachen en leerkrachten, zodat deze op de juiste wijze met programma kunnen werken.

07 Verdere afspraken met betrekking tot het programma Textaid en het gebruik ervan.

- Iedere school heeft een Readspeaker coach. Hij of zij kent het programma Textaid. Heeft hiervoor een cursus gevolgd en is in staat leerkrachten en leerlingen te ondersteunen in het gebruik van het programma Textaid en Readspeaker.
- De Readspeaker coach staat in direct contact met de Bovenschoolse ICT'ers en zorgt ervoor dat dyslectische kinderen het programma goed kunnen toepassen.
- De Readspeaker coach zorgt voor de aanlevering van de te scannen methode bestanden en in overleggen met de Bovenschoolse ICT'ers welke methoden besteld moeten worden bij Dedicon.